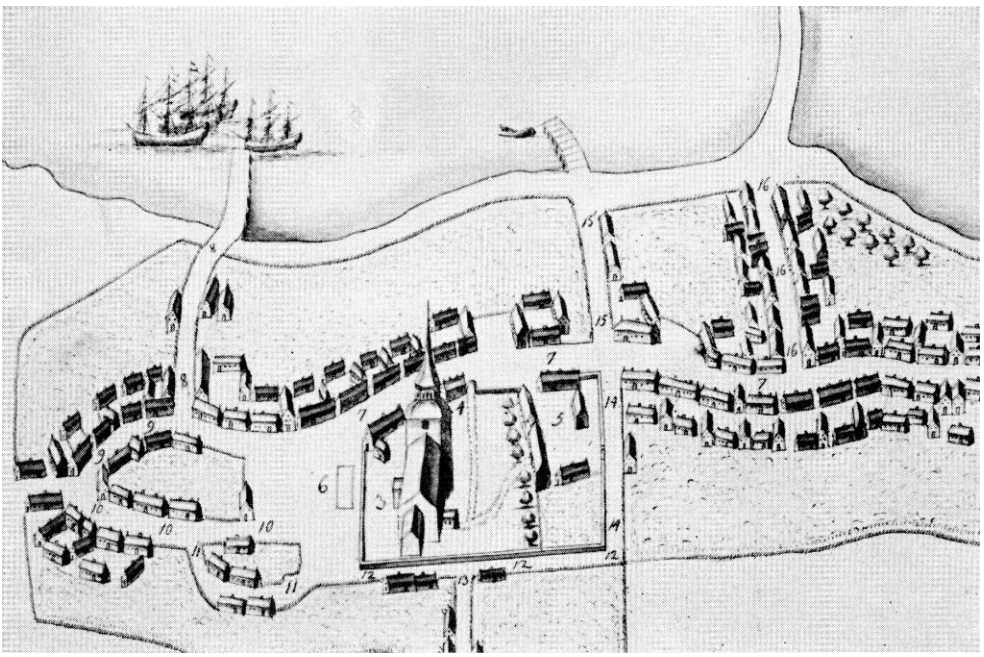

Fig. 1. Nysted. Udsnit af Resens byplan o. 1670.

NYSTED KIRKE

Nysted fik købstadsprivilegier i året 1409[1], på hvilket tidspunkt kirken må have eksisteret i adskillige år (bygningsbeskrivelse s. 173). Den nordre tilbygning, »den nye kirke«, er rimeligvis opført 1643 for at skaffe plads til den forøgede menighed, idet landsbyerne Tågense og Vantore, det senere Nysted landsogn, 1632 blev perpetueret til Nysted kirke[2]. Tilbygningen afgav endnu i 1800'rnes slutning plads for landsbymenigheden[3].

I kirken var i den katolske tid et *Helligkors* alter[4], hvis tilliggende formodentlig er identisk med det vikariegods, som 1566 blev henlagt til sognekirken og skolen i Nysted[5].

Kirken ligger omtrent midt i den gamle by, hvor Algade munder ud i Torvet (fig. 1). Latinskolen har ligget på det sydvestre hjørne af kirkegården, som nu har flere mindre udvidelser og omgives af huse samt stendiger af forskellig art og jernstakit. Fra alle sider fører låger ind til kirkepladsen, der ikke bruges til begravelser, efter at en ny kirkegård blev anlagt øst for byen 1845. Kirkegården synes tidligere at have været hegnet dels af mure, dels af stengærder (fig. 5); dens tre †*porte* og deres †*kirkeriste* nævnes hyppigt i regnskaberne. Portene mod Algade og mod Torvet har haft murede piller, mod øst har der vistnok stået en †*kirkegårdsportal.* 1787 blev der betalt for »skeete Trommeslag, om nogen kunde opgive en Dør Kirken tilhørende, som

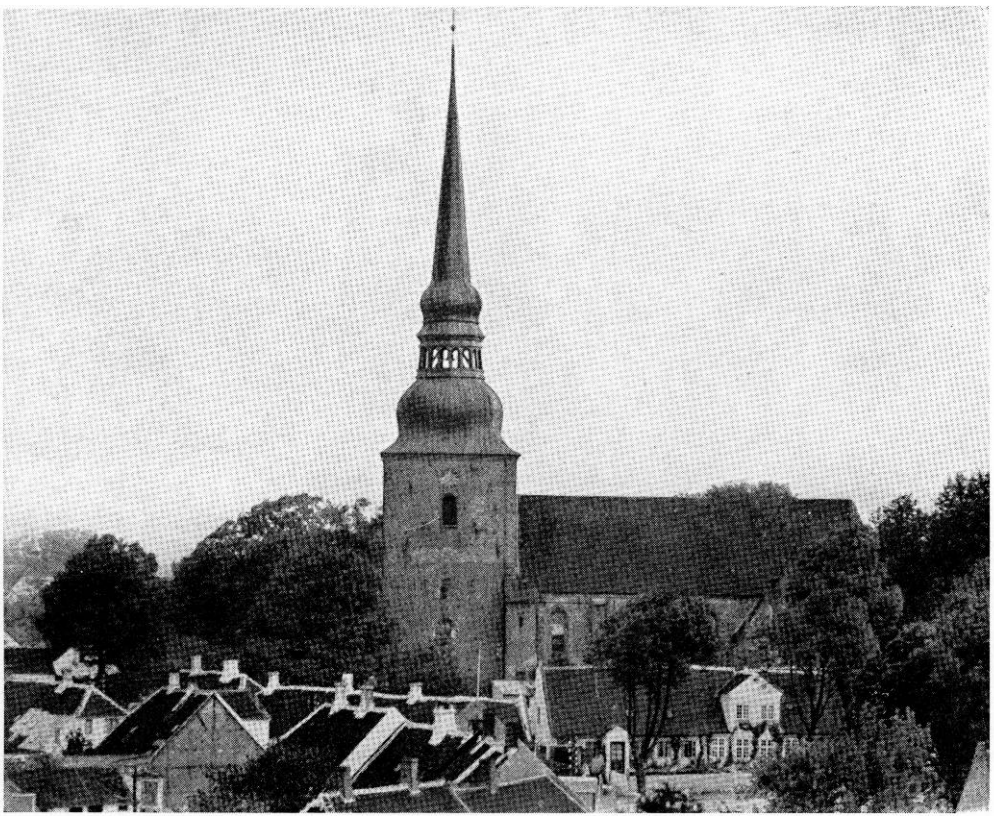

Fig. 2. Nysted. Ydre, set fra syd, Aa. Rl. 1944

var borttaget paa Kirkegaarden«, og Peder skoflikker fik betaling for at eftersøge den borttagne dør (rgsk.). På kirkegården har stået et †*klokkehus* til femklokken; det var 1706 meget forfaldent, og 1715 faldt det sammen og var »ikke til andet end at brænde«. For kun 7 rdl. 4 mrk. blev der opført et nyt, der således har været en yderst beskeden indretning (rgsk.).

Kirken er et unggotisk langhus med tresidet korafslutning; mod vest har den et sengotisk tårn og på sydsiden et sakristi fra samme tid. På nordsiden er 1643 bygget et sideskib og 1782 på tårnets nordside et gravkapel. Senere forsvundne udbygninger er et sakristi på korets nordside fra o. 1650 og et gravkapel på sydsiden af skibet fra 1706; endvidere har der været et lille kalkhus ved tårnets sydside.

Det unggotiske langhus, fra o. 1300, er bygget af lysrøde munkesten med adskillige sorte bindere i et noget uregelmæssigt munkeforbandt. På loftet over nordre sideskib ses, at murfladerne (før 1643) har været rødkalkede med hvidmalede fuger. Langhusets fire fag gør med sine samtidige, udvendige støttepiller indtryk af at være opført i een støbning med den tresidede kor-

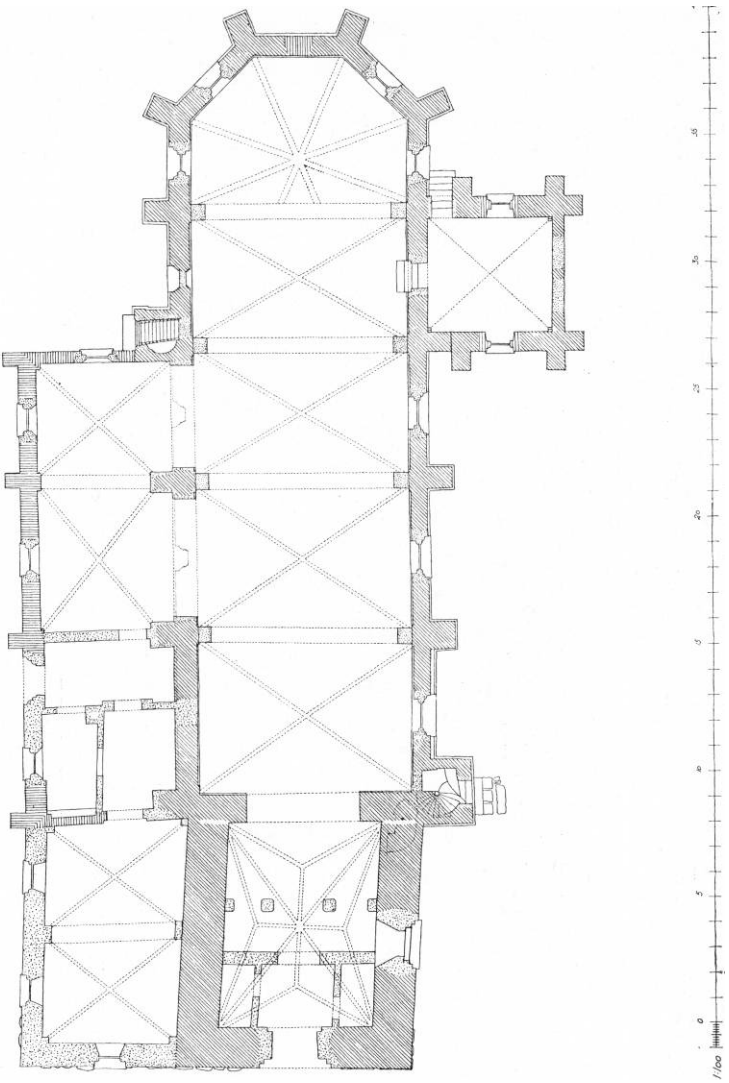

Fig. 3. Nysted. Plan. 1:300. Målt af Kunstakademiets bygningsskole 1944.

afslutning, men over hvælvene viser der sig midt i skibet en 43 cm bred gjordbue og straks vest for den et stød i overmurene. Dette i forbindelse med, at tagværkets inddeling skifter på dette sted, må sikkert opfattes som en tilkendegivelse af, at der foreligger to byggeperioder, hvis stilformer dog er så lidet udprægede, at en eventuel aldersforskel ikke lader sig bestemme. Den vestlige del af kirken er ca. 2 m længere end den østlige, og fagene er som følge deraf bredere.

Soklen er forkrøbbet om pillerne og er profileret med en hulkehl over en rundstav i to skifter brunglaserede formsten; den er helt nymuret, men skal

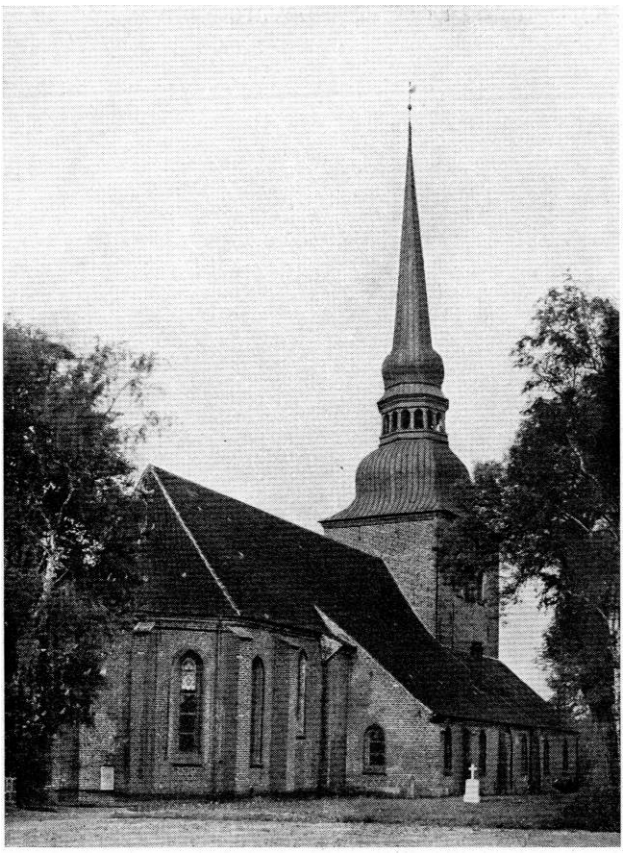

Fig. 4. Nysted. Ydre, set fra nordøst. Aa. Rl. 1944

være kopieret efter et oprindeligt parti, der er bevaret i sydkapellets utilgængelige understokværk[6]. Stræbepillerne ses på nordsiden at have gået op gennem gesimsen og selv at have haft en gesims, hvis underste led er et rulskifte med afrundet underkant. De overliggende profiler kendes ikke, men måske har der ialt været to afrundede rulskifter under en lille retkant, ligesom det nu ses på skibet. Gesimsen løber rundt om den tresidede korafslutning, der har valmtag.

I hvert af langhusets fag, også de vestre, hvor der måske desuden har været portaler, som nu ikke kan spores, har der siddet et højt, lancetformet vindue. Bag langsidernes udbygninger ses vinduernes udvendige profilering, der yderst har en retkant fulgt af to afrundede led, hvoraf det inderste er næsten halvrundt og midt i muren slutter sig til den affasede lysningssten, som har rester af vinduesjern i glasfalsen. Indvendig består falsen af en retkant og et rundet led. I nordsiden blev de vistnok først tilmuret 1864 (rgsk.). I korpolygonalen, hvis østvindue kun er kendeligt som en uregelmæssighed i murfladen, er nord-

vinduet både i det indre og i det ydre bevaret som blænding i sin fulde højde; dets sålbænk er muret af nye sten på kant (fig. 6). Under vinduet sidder stikket fra en lille dør, der ikke er oprindelig. Fugen over vinduets halvstensstik er fortsat helt ned til sålbænken som en rille, der på de steder, hvor den ikke træffer en ægte fuge, er hugget i stenen og udfuget. På de gamle vinduer bag udbygningerne ses fugen ikke, den er antagelig hugget, da de øvrige vinduer 1864 blev nymuret og derved uvilkårligt fik en lignende fuge.

Nordsidens fjerde støttepille fra vest er udformet som et trappehus med smalle hjørnepilastre. Trapperummet har rund spindel, vægge muret af lutter bindere og tøndehvælvet loft. Vindeltrappen fører op til tagrummet, men den er forneden ødelagt af en senere opgang til et herskabspulpitur. Ved langhusets sydvestre hjørne står et lignende trappehus, dog uden hjørnelisener. Det har oprindelig haft indgang fra skibet. Efter at tårnet var bygget, har indgangen en tid lang været fra tårnrummet.

Dele af skibets gamle vestgavl ses i tårnets andet stokværk. Denne gavl har tre spidsbuede høj blændinger, hvoraf den midterste er den bredeste og sikkert har siddet under en stor toptinde; om gavlkammen iøvrigt har været kamtakket eller glat, vides ikke. Blændingernes lodrette false er afrundede, men stikkene er retkantede. I midtblændingen sidder en cirkelglug med afrundet kant. Blændingsbundene har en ejendommelig dekoration af buefriser, dels i blændingstoppene, dels 110 cm over underkanten. Buerne er sammensat af sortglaserede sten, på hvilke der i højt relief er udformet et buesegment. Lidt tilfældigt, alt efter den forhåndenværende plads, er buerne gjort rundbuede eller spidsbuede eller tredelt spidsbuede. Foroven er buevinklerne udfyldt med buesten lagt som fladbue eller sammenstillet i spærform. I den nordre sideblænding er der under spærformen et trekantet hul tværs gennem muren. Buerne bæres af højkantstillede profilkonsoller formede før brændingen. Det hele er et noget naivt arbejde og stærkt forvitret, som iøvrigt hele gavlen.

Kirkens *indre* er glatpudset, og alle detailler er tilslørede, så det er vanskeligt at skelne mellem gammelt og nyt. Rummet har fra begyndelsen været bestemt til at overhvælves, men ingen af de nuværende *hvælv* kan med sikkerhed siges at være oprindelige. Korhvælvet er det i alle tilfælde ikke, idet det er muret af små sten, men antagelig som en efterligning af det gamle. Det er ottedelt med 28—29 cm svære, affasede ribber, der i hjørnerne løber ned på slanke dværgsøjler, som måske skjuler en gammel kerne under den moderne profilering. De runde vægbuer er en forvanskning af de oprindelige, spidsbuede former, der ses på loftet. De øvrige fag har krydshvælv med halvstens affasede ribber og smalle vægbuer, der udspringer fra en lille skråkant, som i sålbænkshøjde løber kirken rundt. Tredie hvælv fra vest er nymuret af små sten 1864 (rgsk.).

Fig. 5. Nysted. Ydre, set fra syd. Tegning af J. Kornerup 1859 (s. 182).

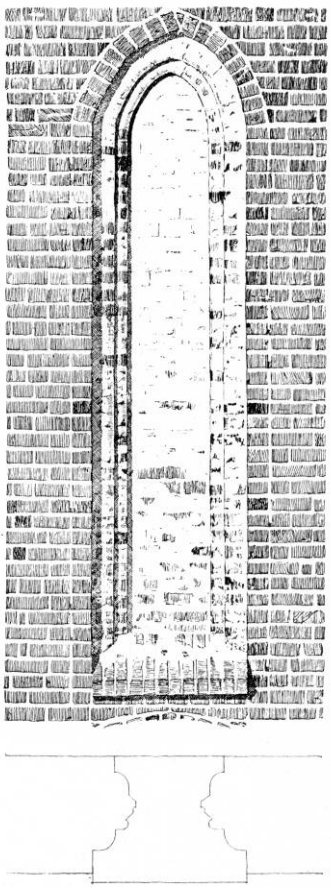

Fig. 6. Nysted. Korets nordvindue. 1:50. Målt af Kunstakademiets bygningsskole 1944.

Tilføjelser og ændringer. Tårnet er i sengotisk tid bygget til den gamle vestgavl og har næsten samme bredde som skibet. Materialet er munkesten i munkeskifte på kampestenssyld. Det røde murværk er isprængt bælter og større partier af gule og flammede sten, men iøvrigt er der foretaget betydelige skalmuringer. Den nuværende vestportal er indsat 1864; 1843 gav C. Reinau i Sakskøbing tegning til en ny hovedindgang, men det er uvist, om den virkelig blev udført (rgsk.). Tårnrummet åbner sig ind mod skibet med en stor spidsbue, dets stjernehvælv blev på kirkens bekostning indbygget 1648[7]. I et stort, rundbuet, dobbeltfalset sydvindue er nu indsat en mindre trækarm. Mellemstokværket har en lille, fladbuet glug mod syd og vest, den sidste er tilmuret. Klokkestokværket har mangefalsede, fladbuede glamhuller under urskiven, der blev Hyttet til vejrs 1780 (rgsk.). I nord er to små cirkelblændinger ødelagt af nyere, ekstra glamhuller. Tårngesimsen er nymuret. 1610 blev der opbevaret tre piber af gamle hagebøsser i tårnet[8], hvilket formodentlig antyder, at der ligesom i Stubbekøbing har været truffet visse forsvarsforanstaltninger i tårnet.

Spiret blev bygget 1649—50[8], i hvilken anledning der blev stiftet et lån i alle lenets kirker på 600 sldr.[9], men alligevel kom kirken til at skylde Heinrich Møller i København 450 sldr. for skiferstenen (se mindetavle s. 195) og blytækker Johs. S. Valentinus, København, 150 sldr.[8] Den høje, smukke spirkonstruktion er formet som en ottesidet lanterne med 16 bueåbninger over en klokkeformet underdel og afsluttes af en løgkuppel med en høj spids, hvori der tidligere sad en lille kvist (lig. 4). I vindfløj en står Frederik 3.s navnetræk og 1650[10]. Spiret hælder nu stærkt mod syd. Som type er det meget beslægtet med det oprindelige spir på Radsted kirke i Musse herred, men dette er dog omtrent 30 år ældre.

Fra første færd var lanternestokværket blyklædt, det øvrige dækket med skifer; men store reparationer var ofte nødvendige, første gang 1692, da skiferdækker Giøder Olufsen af København inddækkede tre ris skiferstenen for 60 rdl. (rgsk.). 1720 lod blytækker Jacob Holm af København spirets brøstfældighed syne ved en karl, og der foretoges derefter store reparationer ved

Hude fot.
Fig. 7. Nysted. Papenheims kapel, tidligere sakristi (s. 180).

murer, tømrer og skiferdækker; bl. a. indkøbtes 600 lybske mursten til gesimsen (rgsk.). 1748 blev der købt skifer fra Holland til spirets reparation; arbejdet blev fuldført af murermester Jørgen Toft og synet af blytækker Nyegård af København, efter at den oprindelige entreprenør, Anders Sørensen, havde gjort sig usynlig på Fyn og ikke agtede sig tilbage. 19 år efter har imidlertid en tømrermester Søren Andersen fra Vantinge på Fyn en stor reparation af spiret, så man har måske ikke helt slået hånden af familien (rgsk.). 1816 måtte man begynde at reparere spiret med spån i mangel af skifer[11]. Dette fortsattes 1829, og ti år efter anvendtes 2000 egespån kogt i brunspånssuppe til spirets reparation. Endnu 1910 blev der lagt spån på spiret, men i allernyeste tid er spiret blevet kobberklædt. Ved fløjens nedtagelse 1935 blev der i kuglen fundet skårene af en lille flaske og et stykke avispapir fra sidste halvdel af 1800'rne.

Tårnet spiller en ikke uvigtig rolle som sømærke, og 1804 tales om, at generaladjudant Poul Løvenørn skal indrette et lampefyr i spiret, hvorfor tårntrappen istandsættes[11].

Sakristiet på sydsiden optager to af skibets støttepiller i sine sidemure,

men stødet er dækket af sakristiets egne støttepiller, hvoraf der findes to på hver side. Oprindelig har bygningen haft to stokværk, hvoraf det øverste efter støttepillerne at dømme har været overhvælvet, men hvælv og etageadskillelse er senere ændret, og alle gamle muråbninger er tilmuret. I syd har forneden været en dør og et slankt, spidsbuet vindue og foroven to brede, spidsbuede vinduer, i hver sidemur spores et lille vindue under det nuværende, kurvehanksbuede, falsede barokvindue, som måske har erstattet et middelalderligt. Østsidens dør er moderne. Gesimsen dannes af et rundet rulskifte mellem to retkanter; den overskæres ikke af de i nyere tid med munkesten afdækkede støttepiller. I gavltrekanten ses tre tilmurede blændinger under en tindeprydet gavlkam, som sikkert har erstattet en trappekam (fig. 7).

Udviskningen af sakristiets gotiske karakter er sikkert foretaget 1649, da Just Fr. v. Papenheim fik kgl. tilladelse til at købe sakristiet, der betegnedes som oprindeligt våbenhus, senere kalkhus[8] og indrette det som gravkapel[12]. Til minde herom står på gavlen i jerncifre 1649 over bogstaverne I F V P R W, og længere nede sidder en bruskbarok sandstensplade med Papenheim- og Urnevåben og bogstaverne I F V P (Just Fr. v. Papenheim) og F R W (fru Regitze Urne). I det indre blev ved samme lejlighed etageadskillelsen sænket, og der blev forneden indrettet en gravkælder, som nu ikke er tilgængelig, og foroven et kapel hævet otte trin over skibets gulv og dækket af et grathvælv uden vægbuer, men med små hjørnepiller med kapitælbånd. Døren ind til koret er ny. 1756 blev »den herskabelige begravelse« repareret og de udvendige piller omsat (rgsk.). 1763 blev kapellet overtaget af familien Raben, der 1782 opførte sit eget kapel ved tårnets nordside (se s. 181). Kapellet stod tilmuret fra 1864, til det 1900 blev taget i brug som sakristi.

Den nordre udbygning, opført 1643, er formet som et sideskib med pulttag. Kirken har selv bekostet opførelsen[7]. Sideskibet er bygget af ret store, delvis flammede sten i krydsskifte bindig med granitkvadersoklen. Langmurens støttepiller når ikke gesimsen, der består af et rundled mellem to retkanter. I østgavlen er en tilmuret trekløverglug, i vest en rund. Af de tre fag har de to østre moderne, spidsbuede vinduer, det tredie, der vist fra begyndelsen har tjent som våbenhus, og som måske endog har afløst et ældre våbenhus, som nu kun giver sig tilkende ved et tagspor på kirkens overmur, er stærkt ommuret og har en moderne indgangsdør. Over døren sidder en stentavle, der øverst har bogstaverne P E C (Princeps Electus Christianus o: den udvalgte prins Christian), derunder en kongekronet kartouche hvori et sammenslynget MS (Magdalena Sibylla, gift med den udvalgte prins) og nederst 1643. De to østlige fag er ved store, runde arkadebuer sat i forbindelse med skibet og er dækket af krydshvælv med affasede ribber og uden vægbuer. En kvist over våbenhuset omtales 1715 (rgsk.) og 1846[13]. 1746 nævnes en frontespiece over

kirkedøren (rgsk.). 1722 blev der indsat et nyt vindue over denne, og 1778 fornyede snedker Jens Lind portfløjene (rgsk.). 1842 blev der indrettet et sakristi i den østre ende af udbygningen, og kirkens hovedindgang blev flyttet til tårnets vestside samtidig med, at våbenhuset blev gjort til materialrum[13].

Det Rabenske graukapel opførtes 1782. Grev Otto Ludvig Raben købte grunden på nordsiden af tårnet og betingede sig at få indgang fra våbenhuset[13]. Arbejdet blev ledet af murermester Jens Dahl[14]. Kapellet er en halvtagsbygning på to fag bygget af små, gullige mursten. Det har udvendig samme inddeling og gesims som den nordre udbygning. Fra våbenhuset er der indgang til kapellet gennem en gitterdør. Rummet er dækket af to fag hvælv, som opgives at være een sten tykke, med rundede ribber og vægpiller med kapitælbånd. Under gulvet er en gravhvælving (se s. 200). 1812 blev muren mellem våbenhuset og kapellet fornyet af »helsingørmurstenene, der var for små til tårnet og pillerne« (rgsk.).

† *Sakristi* på korets nordside omtales vist allerede 1640—68 som »Opbygning af den lille Udbygning norden Kirken«[8]. 1744 omtales murerarbejde på det ny opbygte sakristi; der blev muret 16 tavl i bindingsværket og brudt dør i kirkemuren (rgsk.). Det siges 1761, da det brugtes som skriftestol, at bestå af to små fag med fire vinduer og dobbelte døre ind til kirken. »Dette blef begiert allene som en Vey for Sognepræsten i hands Svaghed Sl. Hr. Jens Winther, men af Kirkeværgen Johan Mejer saaledes indrettet anno 1745«[15]. 1747 blev der lagt tremmegulv i sakristiet, men 1768 blev sakristiet nedbrudt og atter opført for 18 rdl. 5 m og 4 sk. (rgsk.). 1842 blev det revet ned[13].

† *Graukapel* for familien Suhr. 1717 omtales et ligbørhus på kirkens sydside (rgsk.); det er muligvis i dette hus og ikke i en nybygning, at kammerråd Fr. Suhr 1706 indrettede sit kapel til afløsning af den 1697 indrettede grav i korets østende »med Lem i Gulvet og Dør ud paa Kirkegaarden«, der aldrig var taget i brug, fordi den stod fuld af vand[13] (se s. 203). Kapellet, der har efterladt et tagspor på mur og piller på skibets vestfags sydside, ses på Kornerups tegning (fig. 5) som en lille barokbygning med pilastre, ovalt vindue og valmtag. 1723 blev kapellet malet gråt udvendigt, og 1746 blev gesims og piller udspækkede og malet blå (rgsk.). Det blev nedbrudt 1864, hvorefter der blev indrettet en underjordisk gravhvælving (rgsk.).

† *Kalkhus.* På tårnets sydside ses tagspor af et lille halvtagshus af træ (syn). Det omtales første gang 1818, da første trappe fra kalkhus op til tårnet krævedes repareret (syn); 1842 blev det brudt ned, den gamle opgang tilmuret og en ny indhugget (rgsk.).

Reparationer. Trods de svære, udvendige støttepiller har kirkens hvælv

ikke været stabile. 1661 blev korhvælvet repareret med egeplanker neden under og oven over (rgsk.), og 1696 blev der sat fire bjælker gennem hvælvene (rgsk.). Som omtalt er korhvælvet og et af skibets hvælv helt ommuret i nyere tid, og 1864 blev der muret svære støttebuer under alle gjordbuerne.

Kirkens vinduer er — som det fremgår af tegningen lig. 5 — blevet ændret og udvidet i betydelig grad, før de fik deres nuværende form 1864. 1702 udvidede murermester Laurits Pedersen et vindue på sydsiden for at skaffe mere lys til det nye pulpitur, snedkermester Anders Tarp leverede trækarme og glarmester Joh. Hansen indsatte 16 enkelte og otte dobbelte vinduer, mens drejer Mads Hansen leverede 80 »små drejede Knapper, som blev brugt på Vindueskarmene til at opskuffe og understøtte dem med« (rgsk.). Det har sikkert alle været rammer med blyruder, idet der 1722 til et korvindue på sydsiden leveredes fem vinduer hver på 80 blyruder, og året efter indsattes i prædikestolsvinduet seks vinduer af 50 ruder (rgsk.). Endelig leveredes atter 1782 nye vinduesrammer (rgsk.).

Kirken står nu i hovedsagen i den skikkelse, den fik ved den i det foregående flere gange omtalte hovedrestaurering under arkitekt Vilh. Dahlerups ledelse 1864, ved hvilken lejlighed der blev indrettet et muret orgelpulpitur i tårnrummet, og hele kirkens indre blev glatpudset og fik gulv af mursten. Tagene, der 1696 havde munketegl (rgsk.), er hængt med vingetagsten. *Tagværkerne* er alle de oprindelige; over skibet er de af eg med spærstivere, store krydsbånd og i den østlige del med to, i den vestlige del med tre lag hanebånd. Også østgavlens valmtag har egespær, men spærstiverne er ikke bladet på, som på den øvrige del af kirken, og tømrerarbejdet ser ud til at være fornyet allerede i middelalderen.

†KALKMALERIER

I kirken har været malet 32 adelsvåben, der findes aftegnet i Jytte Gyldenstjernes våbenbog[15a]. Malerierne stammede muligvis fra den senere middelalder og har rimeligvis dannet en skjoldefri se i lighed med den bekendte frise i Sorø kirke (DK Sorø s. 53 ff.), men deres placering i kirken og indbyrdes rækkefølge er ukendt, ligesom det heller ikke kan konstateres, hvilken tilknytning de pågældende slægter har haft til Nysted kirke. I våbenbogen har skjoldene numrene 473—504, og de kan beskrives saaledes:

473: to krydslagte spyd over er regnbue af rødt, grønt og rødt. Formentlig Gyrstinge. 474: en gående sølv-hund (ulv?) i blåt. Pogwisch. 475: tre sølv-ibskaller i rødt. Hotfeldt. 476: tværdelt, 1° to halve sorte heste(?), 2° to røde bjælker i guld. Uvist. 477: firdelt, 1° og 4° rødt, 2° og 3° en sort murtrapppe i sølv. Ukendt. 478: delt, 1° to røde bjælker i sølv, 2° en sølv vinge i blåt. Ahlefeldt, evt. Bosendal, Rostrup, Rumohr (i dem alle er felterne dog i omvendt orden). 479: en sølv venstre skråbjælke over et af rødt og blåt skrådelt skjold. Basse, evt. Todde. 480: to stridskøller i guld. Muligvis Kule (to krydslagte stridskøller). 481 : skrådelt, 1° skaktavlet af sort og rødt, 2° guld. Uvist, muligvis Emmiksen. 482: tre skråtstillede ibskaller i blåt. Gøye. 483: et blåt æsel? i fjerham i sølv. Uvist, muligvis Ulfeld. 484: en sølv fjervinge i blåt. Ukendt.

485: et sølv-kors i rødt, betegnet som »Huitinger«. Ukendt; slægten Hvitting forte et af grønt og rødt firdelt skjold belagt med en guld-tværbjælke. 486: 14 sølv-kugler (4, 4, 3, 2, 1) i blåt. Bülow (14 guldkugler i blåt). 487: delt af rødt og sølv. Juel af Langeland. 488: en oprejst hellebardbærende løve i sølv. Uvist; måske Norge (en hellebardbærende guld-løve i rødt). 489: en af sølv og rødt tre-rad-skaktavlet pæl i blåt. Uvist; muligvis Skobe (delt af blåt og rødt ved en af sølv og blåt tre-rad-skaktavlet pæl). 490: delt, 1° to røde skråbjælker i blåt, 2° tværdelt af guld og sølv. Uvist; muligvis Kabel (delt, 1° tværdelt af blåt og sølv, 2° tre gange skrådelt af sølv og rødt). 491: tre kroner i blåt. Sverige. 492: delt, 1° en halv rød ørn i sølv, 2° en halv rød lillie i sølv. Bryske (1° en halv guldbevæbnet sort ørn). 493: samme våben som 476. 494: en sølv bjælke i blåt. Munk. 495: en sølv skråbjælke belagt med tre blå sparrer i grønt. Uvist; Peder Karlsen forseglede 1326 med en skråbjælke, belagt med to sparrer. 496: firdelt, 1° og 4° sølv, 2° og 3° skaktavlet af rødt og grønt. Ukendt. 497: en sort flakt ørn i guld. Due (en sort ørn i rødt). 498: et sølv møllehjul i rødt. Krumpen, Lykke eller Prip (alle et rødt møllehjul i sølv). 499: delt, 1° en halv rød ørn i sort, 2° en rød hjortetak i blåt. Mule af Kærstrup (en halv guld-ørn i rødt og en guld-hjortetak i rødt). 500: tværdelt af guld og sølv. Uvist; muligvis Bild (af sølv og sort), Strangesen (af sølv og blåt) el. Brun III (uden angivelse af farver). 501: delt, 1° et halvt rødt hjul i sølv, 2° tværdelt af blåt og sort. Ukendt. 502: en rød grif i blåt. Grib (en rød grif i guld). 503: en sølv-flyvefisk i rødt. Brockdorff (en flyvende sølvfisk i blåt). 504: ved et murtindesnit delt af sølv og blåt. Saltensee af Linde (farverne er her rødt og sølv).

INVENTAR

Alterbord fra 1847 (rgsk.), muret af små sten op ad korets østvæg.

† *Alter klæder.* 1) Nævnt 1610, af brunt fløjl, en gave fra Knud Urne, der 1606—1616 var enkedronningens lensmand på Aalholm.

2) Nævnt 1630, legaturs (fransk stof af bomuld eller grov silke), blåt og brunt.

3) 1648, guldgul bund med røde blomster, guldgalloner og -kniplinger, skænket af Jørgen Christenssen, skriver på Aalholm, og hustru Margrete Lauritzdaatter Lunde. 1720 efter kgl. befaling afgivet til Herritslev kirke.

4) 1689, med brune blomster på rød atlaskes bund og en dobbelt rad guldkniplinger, foran broderet to engle holdende en laurbærkrans med Jesumonogram og navnene på giverne, Ifuer Nielssøns tre døtre: Bodil Rauns, Sophia Beckers og Cecilia Herfords.

5) 1719, af fint »karmesi« (karmoisinrødt) fløjl med brede guldgalioner og broderet kronet F. 4, latinsk valgsprog og årstallet 1719[16], sikkert som Nykøbing alterklæde (s. 218); en gave fra Frederik 4. (rgsk.).

Altertavle (fig. 9) fra 1693, en gave fra amtsforvalter Fredrich Suhr (rgsk.), i sen bruskbarok, en efterklang af Henrik Werners manér (se Maribo s. 57), men mere ornamental med snoede, rankeomvundne søjler, bølgelister og stærkt opløste bruskværksskæringer. Af storstykkets tre felter dominerer det midterste og bryder ved sin uforholdsmæssige højde storgesimsen; det forsænkede

Aa. Rl. 1944

Fig. 8. Nysted. Indre, set mod ost.

felt, som på siderne og foroven har udskårne draperier, rummer en udskåret nadverfremstilling. I de små, nicheagtige sidefelter, der flankeres af de snoede storsøjler, står to slanke ynglingefigurer, den ene (Johannes) med kalk (ny), den anden med brød[17]. Postamentet hviler på en snedkret sokkel fra 1840 (rgsk.) og består af gennembrudt bruskværk, som på midten indfatter et indskriftfelt. Storgesimsen har glat frise, arkitrav og bølget kronliste. Over søjlerne er anbragt fire parvis mod hinanden vendte kerubhoveder. På storgesimsen, flankerende topstykket, står to udskårne kvindefigurer, troen med korset og retfærdigheden med sværd og vægt. Det høje topstykke hviler på et postament af gennembrudt bruskværk. Topfeltet, hvis rammeliste kantes af draperier, rummer en udskåret opstandelsesscene flankeret af snoede søjler. Topstykkets gesims er profileret, og over søjlerne er anbragt to mod hinanden vendte kerubhoveder. Øverst krones tavlen af bruskværksslyng, der bærer tre figurer, den opstandne Frelser flankeret af Moses med stav og tavler og Aron i yppersteprestedragt med røgelsekar. Storvinger og topvinger er af viltert snoet bruskværk, som for førstnævntes vedkommende omrammer indskriftfeltet.

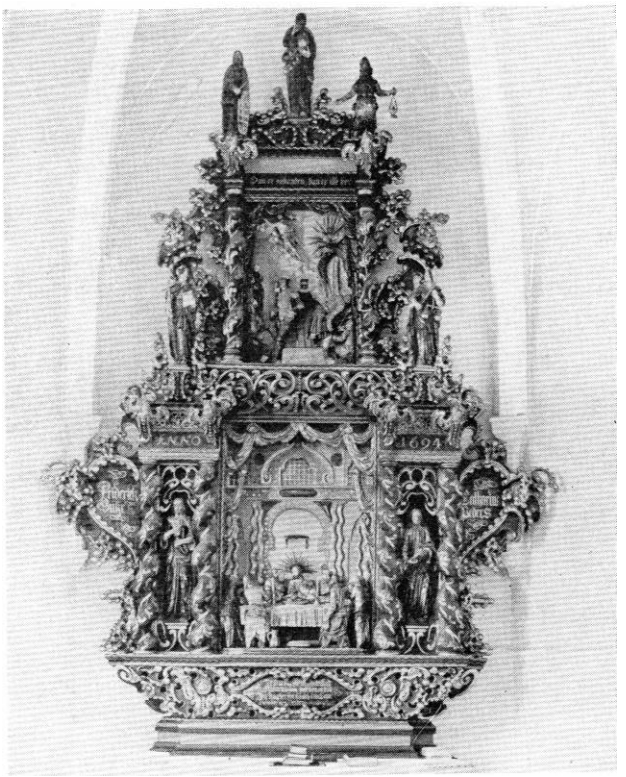

O. N.1943

Fig. 9. Nysted. Altertavle 1693 (s. 183).

Stafferingen med meget guld er fra 1903, da altertavlen rensedes og restaureredes af Mads Henriksen[18] efter 1840 at være blevet egetræsmalet på kridtgrund og forgyldt[19] af maler Schmidt (rgsk.). Den oprindelige staffering fra 1697 bekostedes af Fr. Suhr som betaling for en begravelse (se s. 181). Nu findes årstallet 1694 i frisefelterne og navnene Friderich Suhr og Catharina Peders i storvingerne samt i postamentfeltet et religiøst vers med gylden fraktur; topstykkets indskrift: »Han er opstanden, han er ikke her«, er derimod ikke oprindelig, idet der 1761 skal have stået: »Kom Jesum Christum ihu opreyst fra døde«[20].

†*Altertavle* blev 1698 solgt til Skelby kirke (Falsters sønder herred) for 10 rdl.[21]

Altersølv. Kalk fra 1700'rne, 22,5 cm høj, af meget enkel form. Bred fodplade, glat, rund fod, fladrund knop med midtring, glat bæger med svagt udadsvejfet rand; stemplet med flakt ørn (sikkert Lybæk) og mestermærke K I H (?). Tilhørende, glat *disk. Oblatæske* fra 1697, cylinderformet med tunget låg og fodplade. Indskrift med versaler, kursiv og antikva på låget: »Gud Alleene Ære, Guds Tieniste til Beprydelse er dette foræred til Ny-

steds Kirke af Guds og Meenig-hedens u-værdigste Tiener Peder Jensen Bøgvad og hans kiære Huströ Karen Olufsdatter Lerche Ao MDCXCVII«; mestermærke for Anders Jensen Scheel, Nykøbing (Bøje 2108).

**Alterkalk* (lig. 11), fra sidste halvdel af 1300'rne, 17 cm høj. Den glatte, runde fod har ingen fodplade, men lodret standkant med gennembrudte firpas; på foden er loddet et krucifiks og fire cirkelrunde medailloner med drevne relieffer forestillende bebudelsen, Kristi fødsel, opstandelsen og Kristus som konge. Disse relieffer er i slægt med Borup-kalkens (I). K. Københavns amt s. 1 184)[22]. Cylinderformet, glat skaft med lille rundstav forneden og foroven; stor, flad knop med skarpryggede fremspring og glat, nedad tilspidsende bæger. Kalken er forgyldt og i bunden findes indridset: »xxiii l[od]«. I Nationalmuseet.

Samtidig **disk,* hvis konkave bund er formet som et firpas med graverede dobbeltblade i hjørnerne. Graveret cirkelkors på randen. Tvm. 15,5 cm. Kom 1873 til Nationalmuseet fra antikvitetshandel.

†*Kalke* og *diske.* 1) Nævnt 1610, af tin, ubrugelige (rgsk.). 2) 1693, af sølv; en gave fra kirkeværge Jacob Rosenquist (rgsk.).

* *Vinkander.* 1) (Fig. 10) fra 1593, 16,6 cm høj, formet som et lågkrus. Cylinderformet korpus, der er let udadsvejfet ved rand og bund og har en skarpkantet ring et stykke over fodpladen. Lågets gæk er en opstående, støbt plade med relieffer af treenigheden og den opstandne Frelser. Om låg og sider symmetriske arabesker. Midt på låget Hobe og Urnes våben samt initialerne FH og SW og på bægerets sider indskriftfelt i rulleværksramme med graverede versaler, der meddeler, at kanden er skænket 1593 til Nysted kirke af Frederick Hobe til Boserop, høvidsmand på Nykiøfving og Aaleholm og hustru Sitzel Urne; mestermærke (bomærke) for ukendt, formentlig lålandsk mester (Bøje 3055). Siden 1836 i Nationalmuseet[11].

2) 1836, senempire, 30 cm høj. Bred, profileret fod med udpunslet bladkrans. Ægformet korpus, meget spidst forneden, og med udpunslet blad- og blomsterranke om den bredeste del. Glat hals med bred tud, flad, bøjleformet hank og låg med knop af form som en piniekogle. På siden graveret indskrift med skriveskrift: »Nyested Kirke den 31 de October 1836«; mestermærke for C. Schrøder, København (Bøje 964).

† *Vinkande.* 1702, »puklet med Ziir Forgyldning« (rgsk.), med indskriften: »Georg Ernst von Reichou, Ampt Mand paa Aalholms Slot, og hans kiære Frue Anna Margrethe von Knutin har foræred denne Kande til Guds Huses Prydelse i Nyested Aar 1702«[23]. Kanden omstøbtes 1837 af guldsmed C. Schrøder i København (rgsk.).

†*Vinflasker.* 1) Nævnt 1610, af tin. 2) Nævnt 1776 (rgsk.). † *Vinkrus,* nævnt 1699, af hollandsk stentøj (rgsk.).

NM. fot.

Fig. 10. Nysted. »Vinkande 1593 (s. 186).

NM. fot.

Fig. 11. Nysted. »Alterkalk (s. 186).

Sygekalk fra 1750, 11 cm høj. Femtunget, buklet fodplade, fod opdrevet i liere afsæt og flad, skarpkantet ring mellem denne og det kantede skaft. Ret bredt bæger med udsvejfet rand. I bunden indprikket skriveskrift: »Skienket Nysted Sogn Ao. 1607 af Sognepræsten Oluf Tomesen Stud og hans Hustru Mårene Christens D(a)tt(e)r«. Den †*sygekalk*, hvorfra indskriften stammer, omsmeltedes 1750 (rgsk.). Samtidig *disk* i knækket arbejde med senere påloddet oblatæske af jern. Tilhørende etui af træ, sikkert oprindeligt, og med plads til † *oblatæske.*

Alterstager fra 1697, 50 cm høje. Profileret fod og lyseskål, begge med tre vulster og stregornamenter; balusterformet skaft, pä hvis tvedelte midtknop graverede versaler: »Nysted Kierke Stager Anno 1697«. Stagerne købtes af »Rotgietteren Jens Knudssen i Nykøbing« for 14 dlr. I bytte blev givet to †*alterstager* fra 1642, af messing, som var kommet til kirken i stedet for to †*stager* af jern, der nævnes første gang 1610 (rgsk.).

Alterbog, ny, men med sølvbeslag fra †*alterbog* fra 1766, indbunden i sort »Cordevan«, en testamentarisk gave fra jomfru Anna Maria Birgitha Müller, en datter af sognepræst Mathias Müller i Taagerup (rgsk.). Hjørner med simpelt graverede blomster; på midten af forsiden konveks plade med graveret giverindskrift med kursiv og på bagsiden lignende plade med skriftsted (Apoc. 14,

13). Samtidige sølvspænder med graverede rocailler. *Salmebog,* ny, med sølvbeslag fra †*alterbog* fra 1689. På midten af forsiden en oval plade med korsfæstelsesrelief, hvorom er graveret med versaler navnene: Bodel Rauens, Sophia Beckers, Citzel Heerforts, og på bagsiden tilsvarende beslag med opstandelsen og indskriften: »Vivo ego et vos vivetis Anno 1689« (»jeg lever og I skal leve«). Otte hjørnebeslag med støbte evangelistrelieffer og to støbte og graverede spænder. Bogen var i rødt fløjlsbind (rgsk.).

†*Underlag* og *dække* til kalk og disk, skænket 1690 af Ifuer Nielsens tre døtre, Bodil Raun, Sophia Becker og Gidsel Herfort. Underlaget var af rødt, blommet fløjl med rødt atlasksfoer og guld- og sølvkniplinger, overlaget rødt baldyret med guld- og sølvkniplinger (rgsk.).

†*Røgelsekar* »af Kobber«, nævnt 1610 (rgsk.).

†*Messehagler.* 1—2) Nævnt 1610, af brunt og rødt fløjl (rgsk.). 3) O. 1640, af blomstret fløjl med guldsnore og kors, en gave fra Palle Rosenkrants og med hans og hustruens våben og initialer broderet på begge sider af korset (rgsk.)[24]. 4) 1642, af rødt, blomstret fløjl med guldbund og kors, hvortil guldkniplingerne skænkedes af Peder Vilder i Nysted (rgsk.). 5) 1719, skænket af Frederik 4. (rgsk.).

†*Messeskjorte,* nævnt 1610, med kniplinger og guldhægter; en gave fra Jens Hansen rådmand (rgsk.).

Alterskranke, hvis drejede balustre maledes 1840 af Smidt (rgsk.).

Font (Fig. 12) 1697, af bronze, 103 cm høj, bægerformet. Profileret fod på nyere fodplade af eg, skaft med pæreformet led mellem profilerede indsnøringer og ligesom kummen smykket med tunger. Under kummens profilerede rand versalindskrift med årstal og givernavnene Paasche Jensøn og Maren Jørgens Daatter.

†*Font,* af sten, nævnt i rgsk. 1671, da den forbindes med jern og skruer.

Dåbsfad, sikkert samtidigt med fonten, af messing med udhamret kant og i den konkave bund Kristi dåb udpunslet i kontur, svagt drevet og omgivet af bladkrans.

†*Dåbsfad,* nævnt 1610, af messing; en gave fra Oluf Stud (rgsk.).

Af en †*fontehimmel,* givet 1697 af Paaske Jensen (rgsk.), er nu kun bevaret et udskåret og forgyldt *akantusblad[25].

Af et †*fontegitter* fra 1699, ligeledes en gave fra Paaske Jensen, er bevaret en del fragmentarisk *snitværk[25], to engle med klæder i hænderne, dele af gitterværk og topstykker, alt prydet med akantusværk. På topstykkets ovale indskriftplade læses med senere opmalede versaler: »Paasche [Jensen], [Maren] Jørge[nsdatter] 1699«. Rester af blå staffering på kridtgrund.

†*Fontelåg* gjordes 1669 (rgsk.).

Korbuekrucifiks (fig. 13), 1350—1400. Den kortbenede, ret groft skårne

Fig. 12. Nysted. Font 1697 (s. 188). O. N.1943

Kristusfigur har stærkt lidelsesbetonede træk; hovedet hælder lidt bagover mod højre skulder, armene er kun svagt bøjede og med strakte fingre. Kroppen er let svajet med lille sidevunde, lændeklædet når til knæene og har snip i venstre side; benene er krydsede med een fodnagle. Ny tornekrone og nyere korstræ med evangelistsymboler i de firpasformede endefelter og rund, glat glorieskive bag figurens hoved. Ny staffering. Korstræet er en kopi af et senmiddelalderligt † *korstræ* med evangelistsymboler i firpasformede endefelter og rund, glat glorieskive. Af dette er den højre tværplanke med Markusløven og en stump af Lukasoksen bevaret[25]. Under en staffering fra 1700'rne ses den oprindelige på kridtgrund.

†*Korgitter,* nævnt første gang 1665, da det blev stafferet af Zacharias maler fra Odense, sidste gang 1839, da det blev forandret og malet som bronze af maler Smidt (rgsk.).

Prædikestol (fig. 14) med malet årstal 1605, i høj-renaissance. Stolen har fire fag foruden eet ved opgangen og svarer såvel i opbygning som i detailler ret nøje til Maribo domkirkes prædikestol (se s. 66), blot er her postamentet noget højere og arkadefelterne glatte. Nyt opgangspanel. Samtidig himmel, svarende til Maribo, men de glatte fyldinger i hængestykkerne mangler, og topstykkerne er ikke gennembrudt.

Den brogede staffering er en genfremstilling af den oprindelige på grundlag af gamle farvespor, som konstateredes af Hans I. Holm 1900[26]. I stolens arkadefelter findes våbenskjolde med de tilhørende navne med gyldne versaler i de smalle fyldinger underneden, fra øst: Anders Dreselberg, f(ru) Karene Skinkel, Knud Urne, f(ru) Martha Grube og i det sidste tre bomærkeskjolde med initialerne H. O. T., I. T. og H. B. I postamentfelterne religiøse frakturindskrifter: Johs. 8,51 og Math. 17,5 og i frisefelterne Luc. 11,28. På undersiden af himlens frise Johs. 14,23, ligeledes med fraktur, og årstallet 1605. Stolen stafferedes 1840 af maler Smidt (rgsk.).

†*Timeglas.* 1) Nævnt 1669, af ibenholt, forgyldt, en gave fra amtsskriver på Aalholm Johan Raader (rgsk.).

2) Nævnt 1698, forgyldt, med fire glas, et arbejde af Jacobus Hartman, Sand-Uhr-Macher i Leipzig og skænket af Jacob Rosenquist og hustru Abel Petters Daatter Mes (rgsk.)[27].

Stolestader, nyere.

†*Stolestader,* ofte nævnt i rgsk. 1) 1619—20 fik kirken nye stole. 2) 1648 anskaffedes stole til den ny tilbygning. 3) 1693 nævnes »Slottets Stoole«, og 1698 reparerede Anders Tams i Nykøbing stole for 21 dlr. 4) 1702 indrettede Anders Tams 11 stole. 1720 lod Jacob Flindt stolene nede i kirken forbedre med drejede knapper og staffere med blaat og røde lister. 1773 repareredes kirkens stole af Lorenz snedker for 49 rdl. og stolene i den ny kirke for 10 rdl., og 1774 maledes de af Sr. Hiort for 84 rdlr. 5 mrk. 1839 blev stolene gjort lavere og det trekantede stykke med den gule top skåret af og en plade sat på i stedet.

†*Skriftestole* nævnt 1675, 1720 og 1727, da den ene males af Nicolai Tessin (rgsk.).

†*Præste-* og †*degnestol* i koret blev forandret 1839 (rgsk.).

Herskabsstol, ny, med løse stole, tilhørende ejeren af Aalholm; øverst i nordre stolerække.

†*Lukkede stole.* 1) 1648 bekostede Frandtz Frendtzen og Matthias v. Vesten selv stolene under den lille »sveibue« (rgsk.). På Matthias v. Vestens stol var

C. Møller, Nysted
Fig. 13. Nysted. Korbuekrucifiks (s. 188).

udvendig på siden i hjørnet af træet »udgravet en Tegning« — rimeligvis et bomærke[28].

2) 1726, indrettet af geheimerådinde Raben på den nuværendes plads; over stolen fandtes udskåret i løvværk det Raben-Levetzau'ske dobbeltvåben, og en dobbeltdør i muren gav udefra adgang til stolen[29]. 1745 repareredes løvværket.

3) 1783 indrettede grev Raben en ny herskabsstol med opgang udvendig fra gennem muren; 1790 fik den ny dør af Jens Lind og maledes af maler Hiort fra Nykøbing (rgsk.).

4) 1786 indrettedes efter orgelets flytning tre lukkede stole på pulpituret; de maledes 1790 af maler Hiort med »Fleis eller Ansigt Farve, med ægte forgyldte Lister overalt og under Stolene Løvværk ligesom der er paa de andre indlugte Stole«[13].

1745 nævnes en † *kiste* og et lille † *skab* i koret; 1756 blev skabet repareret og forgyldt (rgsk.). 1848 anskaffedes en ny † *egekiste* til arkivet (rgsk.).

Orgelpulpitur, nyt.

†*Pulpitur* fra 1648, anbragt tværs over korbuen; dets staffering betaltes af Just Friderich von Papenheim. 1701 blev det flyttet til kirkens nordside, hvor det båret af tre jernpiller opfyldte pladsen fra orgelpulpituret til et

†*lægter,* og muren gennembrødes til en dør til gangen på pulpituret. 1703 stafferedes det af Nicolai Tessin for 38 rdlr. 1 mrk. 1837 maledes det gamle og det ny pulpitur af C. Smidt (rgsk.).

Orgel, 1857, af orgelbygger Gregersen (rgsk.), med snitværk på façaden og sort manual fra 1777. 1944 ombygget af orgelbygger Marcussen.

† *Orgler.* 1) Nævnt første gang 1665, da det stafferedes af Zacharias maler fra Odense, rimeligvis samtidig med, at der på beklædningen ud mod kirken anbragtes to *topstykker[30] fra o. 1610 i form af rulleværkskartoucher med udskårne adelsvåben tilhørende Knud Urne, lensmand på Aalholm 1606—16, og hustru Margrethe Grubbe, og derover en sekundær indskrift med navnene Just Friderich von Papenheim og fru Rigitze Urne samt årstallet 1665[31]. Orgelet bestod 1745 af en bælg, otte stemmer og var uden pedal[31], 1671 repareredes det af Madz orgelbygger og 1669 af Jens Bøg.

2) 1745 gjordes et nyt orgel af Friderich Nielsen for 142 rdlr. 2 mrk., dog med anvendelse af en del af de gamle piber; snedkerarbejdet, der bl. a. omfattede tømmerværk til bælgene i koret, udførtes af Michel Mortensen, der også var mester for et »Duckværk« (balustrade) på 33 dukker med lister; malerarbejde af Hendrich Maler. 1753 blev dette orgel repareret af Andreas Neetz af Gloslunde, 1761 malede Hans Elers, Nykøbing, beklædningen om orgelværket, og 1763 flyttedes orgelbælgene op på hvælvingen fra pulpituret[13] (rgsk.).

3) 1777, af orgelbygger Daniel Wroblevsky i København for 890 rdlr.[13] og 1823 repareret af orgelbygger David Sanger af Halle (rgsk.). Façadens snitværk og manual fra 1777 er endnu bevaret. Det består af udsavede og udskårne vinger med gitterværk, akantusranker og festons og øverst engle og blomster samt en figur, der holder en åben bog og taktstok. Nyere staffering med meget guld. På bagsiden af en af façadens fyldinger lindes en malet indskrift med navne på orgelbyggeren og de samtidige øvrighedspersoner. Det stafferedes 1779 af maler Hiort for 84 rdlr. 5 mrk. og 1837 af C. Smidt (rgsk.).

† *Pengeblokke,* nævnt i rgsk. 1) 1662, »sat i Koret i Alteret«. 2) 1674 anskaffedes to nye låse til blokken i våbenhuset. 3) 1756 gjorde Mogens hjulmand og Hans Nielsen kleinsmed en ny blok.

† *Pengetavler,* nævnt i rgsk. 1) 1681, af »Brasilie Holt« med sølvbjælde og -plade, hvorpå var graveret giverindskrift med navnene: Morten Madtzen, toldskriver i København, og hustru Sara Mathis D(atter) von Westen[32].

2) Nævnt 1720, med sølvklokke og på den forreste overpart med træ indlagt: »Fattiges Taule«[32]; foræret kirken af Tomis Just.

3) Nævnt 1720, med sølvklokke og indrettet som sparebøsse med to rum og gylden indskrift: »Giver i Løndom, Gud betaler aabenbar«, at bruge på det ny pulpitur[32].

Fig. 14. Nysted. Prædikestol (s. 190). O. N. 1943

4) 1720, ny, med indlægning, anskaffet til Helsingørs skoles indsamling. 1698 nævnes to † *klingpunge* (rgsk.).

† *Præsterækketavle* og †*mindetavle* for jubelfester og lignende fra 1761, gjort af Michel snedker og malet af Hans Elers, nævnt i rgsk. Mindetavlen afløste en † *indskrift* på muren malet 1717 af Nicolai Tessin (rgsk.).

† *Malerier.* 1761 nævnes to malerier, en korsfæstelsesscene med indskriften: Så elskte etc., Johs. 3; øst for prædikestolen; og en dommedagsfremstilling med versificeret religiøs indskrift; vest for prædikestolen[33].

Lysekroner. 1) Begyndelsen af 1600'rne. Enkelt profileret stang og kugle med hængeknop i form af et løvehoved med ring af to delfiner i gabet og som topfigur en flakt ørn. 2 x 8 opadsvungne lysearme og 2 x 8 s-formede prydbøjler. Ophængt i kæde af jern med snoede led og kugler. Nr. 3 fra øst i skibet.

2) O. 1650. Kraftigt profileret stang med ægformet led på midten, stor kugle med hængeknop og foroven engel med kors siddende på ryggen af en fugl og indrammet af trepasformet bøjle af to menneskeoverkroppe. 2 x 8 nedadsvungne lysearme med mellemfaldende, små prydarme, de nedre med ægformede, de øvre med vaseformede spir. Mellem rækkerne otte s-formede prydbøjler med stregornamenter. På kuglen senere indskrift med versaler: »Anno 1703 til Guds Husis Prydelse i Nysted, og de her hvilende sahl. Mennisker, sahl. Hr. Oluf Knudsen Lerche, fordum Sognepræst her til Menigheden, og Provst i Musse Herrid, sampt hans kiære Hustrue dend dydefulde sahl. Matrone Margrethe Jørgens Datter Hichmand til Amindelse, er denne Liuse Crone foræret af deris kiære Søn Hr. Knud Olufsen Lerche, Sognepræst til Aunslef og Bogense Menigheder i Fyen og hans kiære Hustroe Anna Sophia Otthes Datter, saa og deris kiære Svigersøn Magister Peder Jensen Bøgvad, Sognepræst her til Nyested og Herritslef Menigheder og hans kiære Hustroe Karen Olufsdatter Lerche«. Ophængt i jernkæde med snoede led og forgyldte kugler. Nr. 4 fra øst i skibet.

3) 1639. Stang med runde profiler, stor kugle med profileret hængeknop og som topfigur en flakt ørn. 2 x 8 stærkt nedhængende s-formede lysearme, i hvis inderste sving står kronede løver, og hvis nederste række arme har mellemfaldende prydbøjler med ægformede spir. Mellem rækkerne svungne, bruskværksagtige prydbøjler. På hængekuglen indskrift med versaler: »Ao 1639, den 6. Iulii hafver Matias v. Westen, Borger og Indvaaner her i Nysted foræret denne Crone, Gud allermectigste til Ære, denne Kircken til Bepryd og sin kiere Hustruis Mette Ifversd(atters) hindis førrige Husbonde S. Hans Pedersøn, fordum Raadmand her sammested, som hensof udi Herren Ao 1637 den 6. Aprilis oc herunder hviler til Ihukommelse«. Tre bomærkeskjolde. Ophængt i kæde med lange led af snoet jern og kugler. Nr. 5 fra øst i skibet.

4) 1715. Profileret skaft med stor hængekugle og llakt ørn som topfigur. 2 x 6 lysearme. På kuglen indskrift med versaler, af hvilket fremgår, at kronen er skænket af Jacob Tygesen og Helwig Jochumsdaater 12. juni 1715. Ophængt i kæde af snoet jern og med kugler. Foran alteret.

† *Lysekroner,* nævnt i rgsk. 1) 1671, en liden messingkrone til den nye kirke, foræret af Michel Troelssen og hustru Maria Elisabet Vechters Datter. Over kronen på hvælvingen stod givernes initialer og årstallet[34].

2) 1703, en stor messingkrone skænket af kirkeværgen, Jacob Rosenquist.

3) 1704, en stor lysekrone, en gave fra madame salig Margrethe Hans Jensens arvinger.

Det er muligt, at en af de her nævnte lysekroner er identisk med den som nr. 1 nævnte lysekrone i skibet.

Lysearm fra 1646. Kraftig, s-svungen arm med enderne oprullede om fir-

bladede blomster og nyere, påloddet lyseholder. Armen er rimeligvis en del af en 1646 anskaffet lysearm med to piber. Denne repareredes i Lybæk 1717 (rgsk.). Ved prædikestolen.

†*Lysearm.* 1698 nævnes en mindre lysearm på trappen i koret[35].

Lyseplade fra 1672, oval, af drevet arbejde med topskjold og to lysearme, skænket af Michel Troelsen og hustru Maria Elisabet Vechtersdatter (rgsk.). Årstallet og givernes initialer var tidligere malet på væggen omkring lysepladen[34]. I korbuens søndre vange.

Kirkeskib, fra 1835, fregat; ophængt i sideskibet.

† *Kirkeskib,* fra 1708, en gave fra Jacob Tygesen og Helvig Jacob Tygesens til minde om Kristina Jacob Tygesens, som døde 4. april 1704[34].

Mindetavler. 1) 1661. Ottekantet tavle med profileret ramme og indskrift med gylden fraktur på sort bund over Heinrich Müller, cammerråd, rentemester og assessor udi Schat-Cammer Collegio, som 1651 skænkede over 220 rdlr. i skiferstén til Nysted kirkespirs tækning[36]. Tavlen blev forfærdiget af Poul snedker, »omstafferet« 1662 (rgsk.) og restaureret af Nationalmuseet 1903.

2) 1780. Amtsforvalter Friderich Suhr. Rektangulær træplade med karnisprofileret ramme og udsavet topstykke, sortmalet med gule rocailler og festons; frakturindskrift: »1780 er denne Tavle opsat af forhenværende Provst i Nørre Herred og Præst til Købelev Mag. Bernt Suhrs to Sønner Etatsraad og Borgmester i København Johan Peter Suhr og Herredsprovsten i Musse Herred og Sognepræst i Hunsebye Johannes Horneman Suhr, som lod deres Farfaders og Farmoders Ligkister istandsætte, da Begravelsen (se s. 203) skal vedligeholdes af Kirken, hvortil deres Farfader Cammeraad Friderich Suhr, kgl. Amtsforvalter over alle Lollands Amter har givet tre Jorder svarende til seks Tønder Byg aarlig«. Tavlen restaureredes 1903. På kirkens vestvæg, syd for tårnbuen.

† *Mindetavle* for kirkens store istandsættelse i 1640'rne var opsat under lægteret[37].

Tårnur fra 1854, leveret af A. Funch, København.

† *Sej erværk,* nævnt første gang 1610. 1696 gjorde Jens Rasch i Nysted en ny »solskive« af kobber, som maler Jacob, Nykøbing, stafferede. Indtil o. 1726 slog uret på tolvklokken, derefter på den største klokke. 1760 forandredes uret til at gå med »perpendicul« i stedet for med »uroe«, og 1761 maledes urskiven med guldcifre og cirklerne der omkring på sort bund og solstrålerne på blå af Hans Elers, Nykøbing. 1780 flyttedes uret højere op og repareredes af Smidt, Maribo (rgsk.).

Klokker. 1) Beg. af 1300'rne, »Femklokken«. Støbermærke: A i skjold. På legemet indskriften: »beata« med majuskler. Tvm. 75 cm. (Uldall 30).

2) 1400'rne, »Tolvklokken«. På grund af indskrift og form tilskrevet en nord-

tysk støber ved navn Pether. Hankene er tovsnoede. Minuskelindskrift med gotiske blade mellem ordene: »Ave Maria gracia, ave benigne Iehsu« (»hil dig nådige Maria, hil dig velsignede Jesus«). Tvm. 90 cm (Uldall 152 f).

3) 1400'rne, med stærkt forkortet minuskelindskrift: »I Maria . g . a . p . u m • s«, som ifølge Uldall (281 f.) skal udgøre bebudelsesordene på latin: »I(heus) Maria g(racia) p(lena dominus tecum benedicta t)u (in) m(ulieribu)s«. Tvm. 108 cm.

4) 1699. Støbt af Jacob Jeremisen ifølge indskrift om halsen. På legemet giverindskrift med versaler: »Anno 1699 er denne Klocke omstøbt og merckelig ved Menighedens Gavmildhed forbedret da værende Stift Befalingsmand ofver Laaland og Falster velbaarne Henning Uldrich Lutzow til Søeholdt og Biskop over Fyens Stigt Doctor Thomas Kingo til Fravde Gaard, Sogneprest Her Peder Kirche Skrifuer Povel Andersen i Mariæboe og Kircheværg Jacob Jacobsen Rosenquist her udi Nysted«. Iflg. rgsk. blev klokken støbt i Maribo rådhus for 111 dlr. 3 mrk. Tvm. 108 cm.

† *Klokke* hentet 1652 i Nykøbing, en gave fra prinsesse Magdalena Sibylla og derfor kaldet »Prinsesseklokken«. Repareret 1671 af mester Abraham Grot af Wismar og omstøbt 1699 (rgsk.). Se klokke nr. 4.

GRAYMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 15) 1663, over sognepræst Knud Lerche og hustru. Maleri på træ, 232 x 175 cm, i en samtidig smal bølgelisteramme. Mand og hustru, i fuld figur, står på et tavlet flisegulv flankeret af snosøjler, der delvis dækkes af et olivengrønt draperi. I baggrunden er der en murpille med profileret kragbånd. Manden med det rødmossede ansigt og det lange, hvide skæg holder i højre hånd sin hat og i venstre en tyk spændebog. Hustruen er iført sort dragt, kappe med skulderslag og tindingbuklet hovedlin; i de foldede hænder holder hun en salmebog. Under figurerne indskriftfelt med gylden fraktur: »1663 haffuer M. Knud Lerche, Prouist og Sognepræst i Nystæd, i hans Alders 70 Aar ladet denne Taffle bekoste oc eliter sin s. Hustruis Sophiæ Bathe dødelig Affgang opsette, Kircken til Beprydelse deris Børn oc Ven(n)er til Ihukom(m)else. Gud samle os alle i det evige Liff Amen«[38]. Maleriet restaureredes 1903 af M. Henriksen[39]. På korets nordvæg.

2) (Fig. 16) 1663, over slotsskriver på Aalholm Iver Nielsen og familie. Maleri på træ, 236 x 172 cm, i en samtidig sort ramme. Kompositionen svarer nøje til nr. 1, dog med udeladelse af de snoede søjler, og billedet er utvivlsomt gjort af samme mester. Manden bærer borgerdragt med slag, knæbukser, kravestøvler med sporer og holder hat og handsker i hænderne. Ansigtet er

Pacht og Crone fot.

Fig. 15. Nysted. Epitaf 1663 over Knud Lerche (s. 196).

S. B. fot.

Fig. 16. Nysted. Epitaf 1663 over Iver Nielsen (s. 196).

oppustet og karnationen blussende. Hustruen har hvid, gennemsigtig skulderkrave over en sort kjole og hvidt pandelin. Bag manden tre små sønner, hvoraf den forreste holder fast i hans slag, foran hustruen fire døtre. Forneden gylden frakturindskrift: »Anno 1663 in Martii haffuer Iffuer Nielsen barnføed udi Steffueltt paa Hadersleff Nes 1615. Furdom høylofflig Ihuekommelse førstelige Naade Prindtzens Kiøchenschriffuer siden Slottzschriffuer paa Aalholemb oc Raadmand i Nysted med sin kierre Hustru Johanne Knudsdaater Lerke føed i Nyested 1631 ladet denne Tauffle bekoste och opsette Guds Hus till Beprydelse dennem, deris Børn oc Venner till en christelige Admindelse«[46]. Restaureret af M. Henriksen 1903[39], ved hvilken lejlighed der på bagsiden fandtes et monogram af sammenslynget R. M. S., muligvis malerens signatur, foruden ordet ANNO og spredte bogstaver og tal[39]. På korets sydvæg overfor nr. 1.

†*Epitafier.* 1) O. 1618, over Christen Vedersen, borgmester i Nysted, død 26. marts 1618. I storfeltet maleri af »Mænd og Qvinder og Børn under Christi Kors« samt gravskriften og i topfeltet Kristus med sejrsfanen. Epitafiet var bekostet af enken Kirsten Mads Daater og hendes mand Christopher Bregersen, borgmester i Nysted[41].

2) 1632, over Rasmus Danielsen og Thomas Jensen, forrige ridefogeder til Aalholm, opsat af enken Giertrud Hans Daatter og hendes tredie mand Jens Hansen, skriver på Aalholm. Stor tavle med »billedhuggerværk«. I storfeltet

maleri af familie under Kristus på korset og nederst bomærke og initialer. I topfeltet gravlæggelsen[41].

3) 1637, over Pofvel Gerdtzen Holdst, død 7. juli 1627, opsat af hustruen Ingeborg Hans Daatter[42].

4) 1637. Dobbeltepitalium over brødrene Jacob og Hans Ollufsen, borgere i Nysted. Den første var født i Flensborg og døde 27. marts 1630, den anden døde 3. juli 1635. Tavlen over Jacob Ollufsen var bekostet af hans hustru Jehanne Christens Datter og dennes anden mand, Christen Tusøn; Hans Ollufsens af hans enke Ingeborg Hans Daatter. Religiøst vers og »memento mori«.

5) [16]93, over Sissele Jens Dotter, død [16]89, og begge hendes børn, bekostet af hendes mand, borgmester i Nysted Thomis Hansen og hans anden hustru Elline Lauritz Dotter. »Taulen forestiller Christi Daab af Johanne i Jordan«. Over pulpituret næst orglet[43].

6) [16]93, over Staffen Jørgensen, død [16]83, og hans børn med Giørel Lauritzs Dotter, som sammen med sin anden mand Niels Christensen bekostede epitafiet. Som nr. 5.

7) Indskriften ulæselig; maleri af Kristi opstandelse[41].

Gravsten. 1) O. 1666. Sognepræst Knud Matsøn Lerche, provst og sognepræst i Nysted, død 1666, 74 år gl., og hustru Sophia Anthonii Daater Bathe, død 1653, 53 år gl. (se epitafium nr. 1). Grå kalksten, 284 x 165 cm, med gravskrift med fordybede versaler og religiøs randskrift med reliefversaler. I hjørnerne evangelistsymboler og under gravskriften, der er anbragt i et ovalt felt midt på stenen, to bruskværkskartoucher med bomærker og en medaillon med en hånd, der frem af en sky rækker en kalk. Oprindelig i korgulvet, nu rejst opad sakristiets sydgavl.

2) 1600'rne. Fragment af grå kalksten med reliefmedailloner; nu trappesten ved indgangen til tårntrappen.

† *Gravsten,* nævnt 1761 af Weier[44].

1) O. 1555. Bekostet af Jørren Rud til Vedby over hans søn. Kun delvis læselig indskrift[45]. Fire våbenskjolde, foroven for Rud og Krafse, de andre udslidte.

2) O. 1618. Kirsten Mads Daatter og hendes to mænd (se †epitafium nr. 1). Midt på stenen relief af en kvinde og to mænd i hel figur; delvis udslidt gravskrift langs randen med årstallet 1618.

3) O. 1618. Olaus Stud, »Pastor Neostadiensis« (»sognepræst i Nysted«), begravet 7. juni 1618. Delvis udslidt latinsk gravskrift langs randen og midt på stenen opstandelsesrelief.

4) O. 1619. Severinus Bogius (Søren Bøg), død 29. marts 1607, 72 år gammel, sognepræst i 41, ægtemand i 35 år, og hans hustru Metta Erasmi F(ilia) (Mette

Rasmusdatter), død 30. maj 1619, 69 år gl., efter at have været gift i 40 år. Gravskriften på latin langs randen og i ovalt midtfelt latinsk hyldest til de afdøde.

5) O. 1620. Christopher Jørgensen, borgmester i Nysted og skriver på Aalholm, død 6. febr. 1620 i sin alders 42. år, og hustru .... Søfrens Daatter .... død 16 □. Gravskrift langs randen og på stenens midte relief af mand og kvinde knælende under Kristi kors.

6) O. 1639. Niels Lauritzen, forhen rådmand i Nysted og ridefoged på Aalholm, død 1639.

7) 1646, med indskriften: »Petter Hansen Treven und seinen Erben 1646«.

8) 1649. Mette Ifvers Daatter, død 28. maj 1641, og hendes første mand Hans Pedersen, forhen rådmand, død 3. april 1637, samt deres søn Peder Hansen, død 10. marts 1638; stenen blev bekostet 1649 af hendes anden mand Mathias von Westen, rådmand i Nysted, og hans anden hustru Citzel Knuds Daatter. I kirkens midtergang under den midterste lysekrone.

9) O. 1649. Christen Jessøn (Jensen), ridefoged på Aalholm, født Skærtorsdag 1611, død □, og hustru Maren Jens D(atter) Beyers Christen Jensen, født i Tønder Skærtorsdag 1615, død i Nysted 7. febr. 1649, samt deres børn, Knud Christ(ensen), født i Brostrup 8. sept. 1639, død i Ørstoft 3. okt. 1641, Knud Christensen, født i Løged 5. sept. 1642, død □, Søfren Christesen, født i Nysted 8. febr. 1645, død □, Jens Christesen, født 7. febr. 1649 i Nysted, død □, Maren Christens D(atter), født i Nysted 27. juni 1646, død sammesteds 10. juni 1647, og Rigitze Christens D(atter), født i Nysted 7. febr. 1649, død □. I gangen over for fonten.

10) O. 1653. Niels Hendrichsen Ledsøe, som boede og døde her i Nysted 11. maj 1653, og hustru Maren Jens Daatter, død 16□. Med bibelcitat. Første sten i den nye gang.

11) O. 1655. Christen Andersen Rod, borger og kirkeværge i Nysted, død 13. maj 1655 i hans alders 49 år, og hustru Cathrine Peders Daatter, død □. I våbenhuset.

12) O. 1666. Iver Nielsen, født i Holsten 1. maj 1615, »siden i sine mandige Aar Hans Førstelige Naade Printzens høyloflig Ihukommelse Christiani 5. Mundskiench i 5 Aar. Var Køkken-Schriver paa Nykiøbings Slot i 5 Aar. Ampt-Schriver paa Aalholms Slot i 7 Aar. Raadmand i Nyested i 7 Aar, levede i Ægteschab med sin kiere Hustru erlig, dydig oc gudfrygtig Matrone Johanne Knuds Daatter Lerche i 5 Aar og i 5 Uger, var af Gud velsigned med 8 Børn, 4 Sønner og 4 Døttre. Døde den 20. November 1666 udi sit Alders 52 Aar, oc efter hans Død lod hans efterladte Hustru bemeldte Johanne Lerche, som var Mester Knud Lerches Daatter, Fød i Nyested Anno 1631 den 6 Maj, og døde Anno □ i sit Alders □ Aar bekosted denne Sten over deres arvelige Begra-

velse deres Børn og Venner til en Amindelse. Gud give dennem en glædelig Opstandelse«. (Se epitafium nr. 2). Under lægteret i tårnet.

13) O. 1677. Mathiis von Westen, begravet 20. okt. 1677. Noget synes iflg. Weier at have været tegnet om randen, ellers var stenen ganske slet.

14) Slutn. af 1600'rne. »Johanne Knuds Daatter og Anthonius Knudsen Lerche, som var Mester Knud Lerches, Sogne-Præst i Nyested og Sophie Bathes Børn«. I koret. (Jfr. kisteplade).

15) 1600'rne. Relief af opstandelsen med opstandelsesordene, initialerne K N D, M P, H B og S K D og udslidt gravskrift.

16) 1600'rne. Relief af knælende mand og kvinde; udslidt gravskrift og religiøs randskrift. Ved fonten.

Kisteplade af messing over sognepræst Knud Lerche, født i Nyborg 8. febr. f 593, kaldet til sognepræst i Nysted 23. aug. 1618, blev provst 15. maj 1623 og døde 26. febr. 1666 i sin alders 74 år. (Ni børn, 40 børnebørn og eet barnebarnsbarn). Oval plade med drevet ranke langs kanten og konvekst skriftfelt med versaler. Ophængt på korbuens søndre vange. (Se epitafium nr. 1, gravsten nr. 1 og †gravsten nr. 14).

Begravelse. Kapel tilhørende familien Raben (sml. s. 181). Indgangen fra våbenhuset har en smedejernsdør med vase og årstallet 1786 foroven og i fløjene Raben og Levetzaus våben. I begravelsen står 13 kister og fem sarkofager.

Kister i den rabenske begravelse:

1) 1791. Komtesse Margaretha Raben, født 24. marts 1767, død i København 6. maj 1791. Kisten er betrukket med sort fløjl og har på låget kisteplade af blik med malet kursiv.

2) 1799. Fløjlsbetrukket barnekiste med navnet Raben og datoerne 15. febr. 1798 og 16. febr. 1799. Rimeligvis et barn af Frederik Christian Raben og Amalie Gregersine Juel.

3) O. 1800. Kiste med rester af fløjlsbetræk, men uden kisteplade.

4) 1812. Otto Ludwig Raben, født 17. jan. 1795, død 24. dec. 1812. Kiste på fire ben med hvælvet låg, rundede sider og fløjlsbetræk. Kisteplade med versaler og våbenskjolde.

5) 1813. Amalie Gregersine Juel, født 7. sept. 1777, død 31. marts 1813, gift med grev Frederik Christian Raben i 19 år (ni sønner og fire døtre). Kiste på fire ben med tagformet låg, rundede sider og fløjlsbetræk. Kisteplade med kursiv.

6) 1827. Komtesse Dorothea Raben, stiftsdame i Vallø kloster, født 26. marts 1761, død 4. april 1827. Fløjlsbetrukket kiste med plade med malet kursiv.

7) 1838(?). Fløjlsbetrukket kiste uden indskrift. Muligvis Frederik Christian Raben, født 1769, død 1838; gift med Amalie Gregersine Juel.

8) 1879. »Lehnsgreve Julius af Raben, Candidatus juris, fødtes d. 27. Septbr. 1804, tiltraadte Lehnet d. 27. Maj 1875, døde d. 2. Oktbr. 1879«. Fløjlsbetrukket kiste med oval kisteplade med fraktur.

9) 1888. »Lehnsgrevinde Signe af Raben fødtes d. 10. Juli 1814, ægtede Julius af Raben d. 23. Februar 1840, døde d. 29. Juli 1888«. Som nr. 8.

10—13) Barnekister med fløjlsbetræk, men uden kisteplader.

Sarkofager i det rabenske kapel: 1) 1727. Sophia Magdalena von Raben, født 10. juni 1727, død 21. juli samme år. Lille, barok marmorsarkofag, tilspidsende mod fodenden og med latinsk gravskrift med kursiv på låget samt mærker af krucifiks.

2) 1746. Emerentia von Levetzov, født på Oxholm i Nørre Jylland 22. juni 1669, gift på Koldinghus med salig geheimeråd Johann Otto Raben 12. juli 1692, oprettede i sin enkestand grevskabet Christiansholm 16. april 1734, død på Christiansholm 11. febr. 1746. Rokokosarkofag af sort marmor med to adelige våben af hvidt marmor på siderne, knækket og rundprofileret låg, hvorpå et krucifiks og en rocaillekartouche med gravskrift af fordybede versaler.

3) 1750. Christian Raben, greve til Christiansholm, »født i København 1725 den 27. November, blev Lehns-Greve 1734 den 16. April. Efter nogle Aars vel anlagte Tid paa Universiteter og Academier samt Reiser igiennem Holland, Schweitz, Italien, Frankrige, Braband, Engeland, Nord Holland og Tydskland hiemkom 1746 den 25. Octobr. Samme Aar den 18. Decembr. allernaadigst beskiket til Cam. Herre, 1747 den 24. Februar som Assesser i Høyeste Ret og den 27. Februar at side udi Cansellie Collegio . . . død i Nysted 1750 den 30. September i hans blomstrende Alders 25. Aar«. Sort marmorsarkofag med våben af hvidt marmor på siderne, palmeblade på endestykkerne og på låget krucifiks og dødningehoved samt en indskrifttavle med gravskriften med versaler.

4) 1790. Anna Catharina Henningia von Buchwaldt, født 31. dec. 1736 på Helmstorp i Holsteen, gift 12. aug. 1757 med Otto Ludvig, greve af Raben, til grevskabet Christiansholm, ridder, geheime råd og kammer herre (seks børn, deraf to døde), død 23. aug. 1790. Sarkofag i Louis-Seize-stil af norsk marmor med indlægning af hvid marmor og egeløv på siderne. Gravskrift med kursiv på låget.

5) 1791. »Grev Otto Ludwig Raben til Grevskabet Christiansholm (Aalholm), Ridder af Dannebrog, Geheime Raad og Kammer Herr, fød den 15. Jan. 1730, gift den 12. Aug. 1757 med Anna Catharina Henningia von Buchwald, som for ham gik ind i Evigheden den 28. Aug. 1790, hvorhen han fulgte den 5. Mai 1791; af 8 Børn, hvoraf en Daatter døde faa Timer efter Faderen, efterlever 1 Søn og 4 Døttre..«. Som nr. 4.

† *Sarkofag.* 1773. »Friderich Raben, Herre til Grevskabet Christiansholm sampt Bremmersvold og Kierstrup, føed d. 10. September 1693, blev Cammer-Junker hos Hans kongelig Høyhed Cron-Printz Christian 1710. Kom i Ægteskab 1724 med Beathe von Plessen, med hvilken hand aflede 5 Sønner og 8 Døttre; blev Hof-Mester hos Hendes kongelig Høyhed Cron-Princesse Sophia Magdalene 1725, Ridder af Dannebrog 1728 og Hov-Mester ved det regierende Hof 1730. Bekom Hendes Majestets Orden 1732, blev Geheime-Raad 1734, Stift-Befalings Mand over Lolland og Falster 1738, Geheime-Conference Raad 1747, Ridder af Elephanten 1748. Nedlagde Stift-Befalings Mands Embedet 1763. Døed den 26. Februarii 1773«. Marmorkiste med indskrift på låget. Sarkofagen stod i det af familien Raben i 1763 købte papenheimske kapel[46].

† *Begravelse,* indrettet 1649 af Just Friderich von Papenheim (se s. 180). I kapellet stod otte store kister og otte små, de sidste »uden Remarque«[47]. Da kapellet overgik til familien Raben, sænkedes kisterne ned i underste etage, hvortil adgangen nu er tilmuret[48].

†*Kister* i den papenheimske begravelse:

1) 1649. »Her hviler nu salig, erlig og velbyrdig Mand Just Friderich von Pappenheim til Søeholt, som var erlig og velbyrdig Mand Jørgen von Pappenheim til Liebenow, og erlig og velbyrdige Frue, Frue Mergrete von Falkenberg til Blancrennow, deres Søn«, død på Aalholm 10. sept. 1649. Sort overtrukken dobbeltkiste med otte jerngreb og kisteplade af messing med initialerne I. F. V. P. F. M og gravskriften[49].

2) 1676. »Her hviler den salig erlig og velbaarne Frue, Frue Magdalene Sybilla von Pappenheim, velbaarne Mand Otte Jova von Korf' til Klinto, som var føed paa Halsted Kloster A(nn)o 1634 d. 8. Januarii. Hendes Fader var erlig og velbyrdig Mand Just Frideric von Pappenheim til Liebenow, hendes Moder den erlig og velbyrdig Frue Rigitze Wrne til Søeholt, og døde den salig Frue paa Nørregaard Anno 1676 d. 22. Januarii udi hendes Alders Aar 42. .«. Overtrukket kiste med otte jerngreb og kisteplade med gravskrift[50].

3) 1677. Knud Alexander von Pappenheim til Liebenow, kgl. maj.'s kaptajnløjtnant til hest, søn af Just Friderich Pappenheim og Fru Regitze Urne, født 14. maj 1645, død 22. jan. 1677, 31 år og syv måneder gl. Først i tjeneste hos kurfyrsten af Sachsen, siden hos hans kejserlige majestæt »de høje Herrer til Fornøyelse og sig selv til lofværdig Eftermæle udi mange farlige Occasioner haver ladet bruge. Allersidst, der han fornam Krigens Lue at blusse udi sit kiere Fæderneland, ville han og bevise sin egen Herre og Konge sin skyldigste Tieneste og fandt udi hannem en naadig Herre; og der han omsider af stor Svaghed, som dend udstandne Krigs-Travallie hannem foraarsaged sig ville lade curere, førendes med sig et siugt Legem udi et frimodigt Hierte, kal-

lede Gud hannem. .«. Sort, overtrukket kiste med stor udarbejdet kisteplade af messing[51].

4) 1679. Fru Rigitze Urne, salig Just von Pappenheims til Søeholt. Hendes fader var Knud Urne til Aarsmarch, hendes moder Mergrete Grubbe til Beckescow. Født på Tryggevelde august 1608, død på sin gård Søeholt 6. marts 1679, 70 år og fem måneder gl. Overtrukket kiste med otte jernhanke og stor udarbejdet messingplade[52].

5) 1690. Hilleborg Leonore Reichau, Hr. Georg Ernst von Reichau, etatsråd og amtmand over Aalholm og Halsted amter og friherrerinde Sophia Amalia Holck, deres datter, død 24. okt. 1690. Sort, overtrukket kiste med »adskillige Zirater paa Laaget« og midt på en messingplade. Religiøst vers i to »Piller« eller »Columner«[53].

6) 1712. Fru Anna Margaretha von Knutten, født på Leisten i Mecklenburg 1678, gift 25. sept. 1699 i København med etatsråd og amtmand Reichau, død 5. dec. 1712 i sit 34. år. Overtrukket kiste med forgyldt messingplade, hvis ovale skriftfelt havde gravskrift og religiøst vers på tysk[54].

7) 1735. Georg Ernst von Reichau, stiftbefalingsmand over Låland og Falster, i kgl. tjeneste i 55 år, født i Durlach 7. maj 1658, død i Nykøbing 2. april 1735. Sort, overtrukket kiste med plade på låget[55].

8) 1600'rne. Sort, overtrukket kiste med otte jernhanke og på låget nogle jernsirater og et våben og derover en rund plade, hvis indskrift var fortæret af rust[53].

† *Begravelse,* tilhørende kammerråd Fr. Suhr, som 1697 lod den indrette i koret under gulvet; men da denne ikke kunne holdes tør, indrettedes 1706 i stedet en udbygning »neden ved Kirken paa den søndre Side« (se s. 181) til begravelse. »Paa Jerndøren« stod i »Løbe-verket« initialerne F. S. og C. S. for Friderich Suhr og hustru Cathrine og i »Jern-verket« for vinduet årstallet 1706. I begravelsen stod fem store kister og en barnekiste[56].

†*Kister* i den suhrske begravelse:

1) 1706. Cathrine Suhr, født i Svendborg 1636, gift med Friderich Suhr (otte børn), død 3. maj 1706. Rimet gravskrift.

2) 1706. Frederich Suhr, født 20. okt. 1644, deltog otte år i krig udenlands, blev 1670 amtsforvalter på Låland efter tre års tjeneste i »Rigens Marschalas Gaard« og udnævntes til kammerråd fire år før sin død 28. nov. 1706. Rimet gravskrift.

3) 1710. Af indskriften var kun initialerne C. S. og årstallet bevaret.

4) 1727. Anna Suhr, født 1711 på Fuglsang som datter af Claus Suhr og Anna Marie Lund, død 5. febr. 1727 i sin alders 17. år.

5) 1755(?). Anna Birgitha Marie Müller, datter af sognepræst i Taagerup Mathias Müller og Frederikke Cathrine Suhr, født 3. juli 1744, død 17. dec. 1755(?).

Over pulpituret ved lægteret har hængt to sorte taftes † *faner* med forgyldt skrift og på muren et † *gevær* tilhørende kaptajn Hans Nielsen, som 1669 begravedes mellem våbenhuset og den gamle kirke[57].

† *Våben.* På kirkens søndre side var ophængt fire »Kyrritzer«, fire sporer, et sværd og en kårde, rimeligvis tilhørende oberstløjtnant Duplet, død 1720, og ritmester Friderich Bugge, død 1740[57].

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—1812 (kirkeinspektionsarkivet, LA), 1705—90 (div. år), 1811—74 (stiftsøvrighedsarkivet, LA), 1756—90 (div. år) (Aalholm godsarkiv). — Synsprotokoller 1803—1920 (div. år) (provstearkivet, LA). — Nysted Kirkes bog 1610—1754 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Nysted Kirkes embedsbog 1844—1934 (Nysted præstegård). — Dokumenter og breve 1651—1799, 1800—40 eller 62, diverse dokumenter 1846—68 (LA). — Fire stolestadebøger 1648—1775 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Museumsindberetninger af Ghr. A. Jensen 1921 (bygning), O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1942—43 og Aa. Roussell 1944.

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 7 ff. (NM). — N. L. Høyen: Notesbog VII. 1830. S. 27 (NM). — J. Kornerup: Notesbog IX. 1896. S. 11 (NM). — H. J. Weier: Copie af Nyesteds forefundne Amindelses-Tegninger, Monumenter, Graf-Skrifter, etc. etc. Udvendig og indvendig; sampt particulair Efterretning til adskilligt meere dertil henhørende, at have i een Samling med Appendix om Nyesteds Skoele. 1761. (NM). — Viggo Holms samling (LA). — Kirkebeskrivelse af Hans I. Holm. 1900 (NM).

Historik. [1] Repertorium nr. 5066. [2] Kancelliets Brevbøger 1630—32, s. 898. [3] Kall Rasmussen: Musse Herred 11,3. [4] Frederik 1.s Registranter s. 203, 271. [5] Kronens Skøder I, 108.

Bygning. [6] Hans I. Holms kirkebeskrivelse, 1900 (NM). [7] Nysted Kirkes stolestadebøger 1648—1775; Nysted Kirkes bog 1610—1754. [8] Nysted Kirkes bog 1610—1754. [9] Smålandske tegneiser 9. nov. 1650, fol. 19. [10] Weier s. 12. [11] Dokumenter og breve 1800—62. [12] Danske Kancelli. Indkomne breve. 20 juni 1649. [13] Dokumenter og breve 1651—1799. [14] Udførlig regning i Aalholm godsarkiv. [15] Weier s. 3.

Kalkmalerier. [15a] Jytte Gyldenstjernes våbenbog (RA). Bestemmelsen og beskrivelsen af våbenerne skyldes dr. phil. Albert Fabritius.

Inventar. [16] Weier s. 22. [17] Restaurerede 1910 af billedhugger Hans Chr. Berg (Nysted Kirkes embedsbog 1844—1934). [18] NM arkiv. [19] Brev fra Hans I. Holm i NM arkiv, 1900. [20] Weier s. 16. [21] Weier s. 17. [22] En tredie, meget lignende kalk findes i Karing kirke i Ejdersted (Die Kunstdenkmäler des Kreises Eiderstedt. Berlin 1939. Fig. 97, 98). [23] Weier s. 18. — Olrik: Drikkehorn og Sølvtøj 1909. S. 64, fig. 17—18. [24] Weier s. 20. [25] Nu i Stiftsmuseet, Maribo. [26] Kirkebeskrivelse i NM arkiv. [27] Weier s. 25. [28] Weier s. 51. [29] Weier s. 36. [30] Nu i NM. [31] Weier s. 26. [32] Weier s. 22. [33] Weier s. 38. [34] Weier s. 30. [35] Jordebog over kgl. Majestæts kirker i Aalholm og Halsted amter. [36] Olaf Carlsen: Rentemester Henrik Müller og Nysted Kirkes Spir og Skiferdækning, i ÅrbLollFalst. 1924. S. 83—89. [37] Weier s. 48.

Gravminder. [38] Danske malede Portrætter IX, 195. [39] Indberetning i NM arkiv. [40] Danske malede Portrætter IX, 196. [41] Weier s. 40 f. [42] Weier s. 38. [43] Weier s. 42. [44] Weier s. 64 ff. [45] Abildgaards notesbog I, 10. [46] Weier s. 111. [47] Weier

s. 113 ff, sml. Personalhistorisk Tidsskrift 2. R.V, 258 f. [48] Weier s. 55. [49] Weier s. 115 f. [50] Weier s. 116. [51] Weier s. 117 ff. [52] Weier s. 116 f. [53] Weier s. 113 f. [54] Weier s. 114 f. [55] Weier s. 115. [56] Weier s. 58 ff. [57] Weier s. 67. [58] Weier s. 63.

NYSTED †GRÅBRØDREKLOSTERS KIRKE

Gråbrødreklostret i Nysted blev stiftet 1286 af adelige mænd og kvinder fra herregårdene Kærstrup i Fuglse sogn og det forsvundne Kelstrup i Erindlev sogn. Stifterne siges at have ladet bygge såvel selve kirken som det østlige dormitorium indtil librariet[1]. En pavelig afladsbevilling forelå 1291[2], og allerede 1293 blev der holdt kapitelsforsamling i klostret, hvilket også skete 1415 og 1483[3]. Som begravede i kirken nævnes Lyder Kabel 1389, Anders Siundesen til Kærstrup 1390 — hvis hustru satte ham et gravminde — biskop Valdemar Podebusk af Roskilde og klerken Michael de Lure fra Köln[4]. 1473 befalede en pavebulle indførelse af observans i klostret[5].

1531 afleveredes af klostrets inventar til kongen syv forgyldte kalke af sølv, syv forgyldte diske og tre små sølvskeer, som en munk i klostret havde stjålet og nedgravet[6]. To af klokkerne sagdes nu at være i købstadkirken (s. 195 f.).

1551 udgik der kgl. befaling til at lade klostret nedbryde for at anvende materialerne ved opførelsen af et kongeligt slot i Nakskov[7], og 1554 fik sognepræsten i Nysted kgl. bevilling på indtil videre at beholde klostrets abildhave og humlehave[8]. Endnu 1558 stod der et gammelt stenhus i klosterhaven, som det før var befalet at nedbryde[9].

Klostret lå i den østlige udkant af byen, hvor navnet Klosterstræde endnu minder om det, og dets beliggenhed er blevet påvist ved udgravninger i ældre og nyere tid[10]. Omkring midten af 1700'rne opdagedes tilfældigvis ved gravning levninger af en hvælvet kælderetage, muligvis rester af køkkenet, samt en underjordisk muret vandledning[11]. Pladsen, hvor klostret havde stået, den såkaldte Spurve-Have, var blevet lagt under Aalholm hovedgårdstakst og siden afhændet til en borger i Nysted. Omkring år 1800 blev der optaget mange tusind brændte sten og »nogle Tusind Læs Kampesten, som til Grundsteen havde ligget under meget betydelige Bygninger«, ligesom der blev fundet adskillige murede middelalderlige grave[12]. Også 1891 blev der fundet rester af kampestensfundamenter, munkesten og murede render[13]. Endelig foretoges der 1900 en udgravning, ved hvilken man fremdrog langsiden og en gavl eller tværmur af en større bygning. Langsiden var muret af munkesten i munkeskifte på et kampestensfundament ; dens længde var ca. 27 m. Af flere af de ved udgravningen fremkomne formsten fremgik, at væsentlige dele af bygningerne må have hidrørt fra sengotisk tid, og at der i klostret har været hvælvede rum, profilerede vindues- og dørkarme samt stavværksdelte vinduer med blyindfattede ruder[10]. Af selve klosterkirken er ikke påvist sikre rester.

KILDER OG HENVISNINGER

[1] S. R. D. V, 513. [2] Diplomatarium Danicum 2. R. IV. Nr. 47. [3] S. R. D. V, 519, 521. [4] Rhode s. 375. [5] Acta pontificum IV, 20, jfr. S. R. D. V, 520. [6] Frederik 1.s Registranter, s. 280. [7] Kancelliets Brevbøger 1551—55, s. 4. [8] Smst. s. 335. [9] Smst. 12. april 1577 og 14. juli 1578. [10] Vilh. Lorenzen: De danske Franciskanerklostres Bygningshistorie. Kbh. 1914. S. 76. [11] Rhode s. 374. [12] F. R. Friis: Musse Hrd. S. 13 f. [13] C. A. Hansen: Nysted 1409—1909. S. 11.